

“ ”

“Liburu honek esplikatzen du zergatik den Nafarroa horren kontserbadorea eta horren errebeldea aldi berean”

Imanol Satrustegi

1960-70eko hamarkadako Nafarroara eraman gaitu Imanol Satrustegi historialariak (1993, Iruñea) argitaratu berri duen *Beste mundu bat nahi genuen* liburuak. Ezkerreko mugimendu iraultzaileen (ORT, LKI, EMK, PT...) bilakaera aztertu du eta beste lekuetan izan ez zuten erreferentzialtasuna Nafarroan zergatik eman zen arakatu.

 XUBAN ZUBIRIA

Donostiako Alde Zaharrean elkartu gara Josu Txueka historialariaren laguntzarekin egin behar duen liburu aurkezpenaren aurretik. Hiru urtez jardun du Nafarroako Unibertsitate Publikoan Nafarroako ezkerreko mugimendu iraultzailea aztergai duen doktorego tesia burutzen. 1960-70eko hamarkadetan gertatu zen eferbeszentzia gorriaren zergatietan murgiltzeko, asko izan dira elkarrizketatu dituen militanteak, bisitatu dituen egoitzak eta arakatu dituen aldizkariak. Momentu hartan txapel gorria baino bandera gorria hartu zuten nafar haien historiari buruz mintzatu gara berarekin.

Zure ikerketa tesia du oinarri liburuak. Nafarroa gorri bat ere izan zela aldarrikatzeko nahia sumatzen zaio lanari.

Garai batean oso tesi luzeak egiten ziren eta urte asko behar zenituen tesi bat amaitzeko. Nik argi nuen tesi motza egin nahi nuela eta 200-300 orrialdeko lana burutu dut. Liburua tesia da bere gordin. Nik askotan esaten dut liburu

honek garenaren parte bat esplikatzen duela. Zergatik den Nafarroa horren kontserbadorea eta horren gorria edo errebeldea aldi berean, hain euskaltzalea eta erdalduna. Honen zergatietan arakutzen du lanak.

Gipuzkoan eta Bizkaian badago Nafarroaren irudi kontserbadore bat. UPN, Opus Dei... Bai, baina horren atzean askoz ere gehiago dago. Nik uste Trantsizioan gertatu ziren gertakariak ulertu gabe ezin dela esplikatzen ahal NATOri zergatik eman zioten ezezkoa nafarrek edo zergatik Nafarroa izan zen Espainiar Estatuko intsumiso tasarik altuena izan zuen lurraldea. Bazen oinarri sozial errebelde bat bor-borka eta berau aztertzea ezinbestekoa da.

Existitzen diren zenbait topiko ezbaian jarri dituzu.

Trantsizio garaia dagokionean izan liteke. Baina Nafarroaren irudi kontserbadore hori deseraikitze haratago joan behar dugula uste dut. Nafarroa Gerra Zibilean irudikatzen dugunean beti datozkigu burura Iruñeko Gazteluko

Plazan formatu ziren erreketek taldeak. Sinbolismo handiko gertakaria izan zen hura, baina agian are sinbolikoagoa da 3.500 (errepublikano, abertzale, komunista...) hil zituztela jakitea. Izan ere karlistek Nafarroa menperatu zuten existitzen zen Nafarroa ezkertiar hori erail ostean. Beraz, Nafarroa historikoki kontserbadorea da? Bai, baina ez uste duguna bezain beste.

Zu, baina, konkretuki 1960-70eko hamarkadetako ezkerreko mugimendu iraultzaileen azterketan zentratu zara, ez da paradoxikoa ETAre gisan mugimendu hauek ere espazio kristauek eraldatu izana?

Hori giltzarria izan zen. Nazioarteko fenomeno bat izan zela esan genezake. Elizaren sektore batzuk hurbildu ziren langile klasearengana, hasiera batean intentzioa zen jainkoaren hitza langileengana eramatea, baino errealtatearekin talka egiterakoan mugimendu katoliko horietan zebilen zenbait jende kontzientzia hartu zuen eta hortik sortuko ziren konpromiso eraldatzaileak, politikoak, eta abar.

ORT-ren prentsaurrekoa 1976an.

ARGIA FOTOTEKA

Frankismo garaian ez zegoen antolatze espaziorik, dena zegoen debekatuta. Elizak bazituen baina pribilegio batzuk eta pribilegio horiek zirrikituak izan ziren bertatik oposizio antifrankista berria sortzeko. Horren adibide dira sektore ugariaren alboan politikoki inplikatu ziren apezak, Periko Solabarria Bizkaian edo Nafarroan Lino Otano, Patxi Erdozain, Jesus Lezaun, Patxi Larraizar eta beste hainbat.

Txantrearra zara, egun Eunate institutua dena Canosianen komentua zen orduan. Fedea bai baina auzoaren eta munduaren eraldaketarako espazio ere bilakatu zen.

Auzo mugimendua zen langile mugimenduaren beste adar bat. Auzoak modu espekulatiboan gaizki eraikiak zeuden, pilatuta. Kaleak asfaltatu gabe, argiteria, estolderia... Denetik falta zen. Auzo langileetan beharrak handiak ziren. Langileek, baina, bizitza auzo horietan egiten zuten heinean, lantegietan bezala borrokatzen zuten auzoan, eta prozesu haiek guztiak aurrera eramateko auzoetako parroikia eta espazio kristauak zeresan handia izan zuten. Honek Eliza eta eraldaketa are gehiago elkartuko zituen.

Egoera hori erradikalizatu egingo zuen mundu mailako 1968ko oldarraldiak.

Gerra Hotz betean, kapitalismoa eta sozialismoa gatazkan ziren ea nor gailenduko. Nahiz eta SESBaren irudia txartzen hasita zegoen, baziren Kuba, Aljeria, Vietnam eta, batez ere, Txina. Posible zen oraindik mundu desberdinak irudikatzea. Testuinguru horretan gertatu zen 1968ko Maiatza, Frantziaren historiako greba orokor handienak 10 milioi langile atera zituen kalera. Bazirudien iraultza egitea posible zela Frantziako eta espainiako Estatuetan, edota Euskal Herrian.

Nazioartean olatu iraultzailea eman zen jarraian, baita hemen ere, eta hori da nik ikertu dudana. Olatu horren aldaera lokala edo nafarra nahiago baduzu.

Horrela hauspotu ziren ezkerreko mugimendu iraultzaileak Nafarroan. Beste lurraldeetan ez bezala, ETari edo PCeri aurre hartuz gainera.

Nafarroako oposizio antifrankistaren berezitasuna justu horixe da. Espainiako Estatuko lurralde gehienetan oposizio antifrankista [Santiago] Carrilloren PCEk gidatzen zuen batez ere, CCOO sin-

dikatuaren bidez. Langile mugimendua oposizio frankistaren bizkar-hezurra zen Hego Euskal Herrian eta Nafarroan bereziki alderdi komunistak indar ahula zuen bere ezkerre kokatuta zeuden mugimenduekin (ORT, EMK, LKI, PT...) alderatuta. Azken horiek hartu zuten langile mugimenduaren gidaritza. Gipuzkoan ere antzekoa zen egoera. Agian Bizkaian parekatuagoa zegoen, PCEk gerra garaitik mantentzen zuen tradizio inportante horregatik, eta nahiz eta etena egon, bazeudelako haren korrante batzuk. Bere berezitasunak tarteko, Araban giroa Nafarroaren antzekoagoa zen.

ETAren kasuan, momentu horretan zailtasunak zituen Nafarroan langileen mugimenduan sartzeko eta beraz, masa mobilizazioetan eragiteko. Honen zergati nagusietakoa errepresioa zen, beraz ETAn zentratua zegoela ezinezkoa zen lantegietan edo auzoetan eragina izatea. Beste aspektua denborarena litzateke, modu batera ETA berandu heldu zelako, mugimendu kristauak eta osteko iraultzaileak lehenago hasi zirelako. Azkenik, zatiketen arazoa legoke.

Frankismoaren esentzia zentralizatzaile horrek zuzenean

Oso urte gatazkatsuak izan ziren 1960-70eko hamarkadak. Irudian, istiluak Iruñean.

JOTX PASTOR / ARGIA FOTOTEKA

eragin zuen mugimendu iraultzaile hauetan?

Antifrankismoa hein batean ez zen identifikatzen Espainiaren ideiarekin, hori erregimenari hertsiki lotua baitzen. Antifrankismoa, oro har, gertuago zegoen nazionalismo periferikoekiko. Horrek eragin zuzena zuen Euskal herriko mugimendu antifrankistan, diskurtso euskaltzalea eta antifrankista momentu jakinetan elkartu egin zirelako. Batetik hori ahalbideratzerako ETAren eragin nazionalizatzailea zegoen, eta bestetik, euskal kulturaren gertatzen ari zen berpizkundearen eragina.

Burgosko epaiketa inflexio puntua izan zen euskaltzaletasun antifrankista horren egituraketan?

Ziur asko momentu giltzarria Burgos da baina erritmoak ezberdinak izan ziren. Burgosko gertakarien ostean Gipuzkoan eta Bizkaian abertzaleak eta iraultzaileak elkarri gerturatu zitzaizkion, imaginario bat elkarbanatzen hasi ziren. Nafarroan hori beranduago eman zen, 1975-76. urteetan batez ere. Militante ugari eginiko elkarriketetan nabaritzen da hainbatetan ezker iraultze hori erdibidean zegoela, Tuteran ziren "los vascos" ikurrinak jartzen zituztelako, baina aldiz, militante berberak, Donostiara etortzean behin baino gehiagotan entzun behar izan zuten espainolistak zirela.

“ ”

**Nafarroa EAren
parte izatea errotik
mozteko makinaria
eraginkorra
izan zen**

Erdibidean egonik ere, orain ez bezala, Tuteratik Berara kontsentsu euskaltzale bat sortzea posible izan zen.

Frankismo bitartean, azken urteean, trantsizio garaia bitarte, bazegoen kontsentsu bat: Nafarroan euskaltzaletasuna transbertsala zen ia sektore antifrankista eta aurrerakoi guztietan. Graduazio desberdinak zeuden, batzuk ziren independentistak, besteak fede-

NAFARROAKO PARLAMENTUA

“*Nafarroan
euskaltzasuna
transbertsala
zen ia sektore
antifrankista
eta aurrerakoi
guztietan*”

NAFARROAKO UNIBERTSITATE PUBLIKOA

ralistak, beste batzuk autonomistak, baina Nafarroa Euskal Herriaren parte zen. “Nafarroa Euskadi da” leloa asko zabaldtu zen. Euskal sinboloak orokor bilakatu ziren. Horren adibide da garaiko PSOEren jarrera. Berriki Mikel Buenok argitaratu duen *Nos llamarán chaqueteros* [Kamaleoi deituko gaituzte] liburuan ongi azaltzen du nola PSOE autodeterminazio eskubidearen aldekoa zen, euskal sinboloen aldekoa, eta Hegoaldeko lurraldeen lauko autonomia babesten zuen. Agian salbuespen bakarra PCE izan zen. Eskuinak nolabaiteko kontsensu honi guzti ari beldur handia zion.

Bazirudien Nafarroa EAren parte izatea ekidin ezina zela. Hori errotik mozteko martxan jarritako makinaria eraginkorra izan zen, Nafarroako sektore batekin konektatzea lortu baitzuen. Testuinguru horretan sortuko zen UPN eta jokaldi haren eraginkortasunaren adibide da beranduago PSOEek ere bere egingo zituela tesi horiek.

Ezker iraultzailera itzulita, 1968ak hauspotu zuena azkar makurtu zuen 1973ko krisi ekonomikoak.

Hemen beranduago eman bazen ere, nazioarteko fenomenoak izan zen. Josep Fontana historialariak burgesiarren kontrairaultza prebentibo bezala definituko zituen 1973 osteko gertakariak. Oraindik aukera guztiak mahai gainean zeudela, burgesiak 1973ko

krisi ekonomikoa erabili zuen langile mugimendua ahultzeko, ezker erreformista sisteman integratzeko, erakunde burgesak birlegitimatze eta pixkanaka politika ekonomiko neoliberalak sustatzeko. Horrela etorriko ziren gero Margaret Thatcher edo Ronald Reaganen garaipenak, bizi eredu berriak eta langile mugimenduaren atzeraldia. SESBaren erorketarekin erabateko porrota baieztatuko zen. Gauetik egunera 1968ko esperientzia guztiak desagertu ziren Europa guztian. Izaera abertzale indartsua zuten gatazkek bakarrik iraungo zuten, baita Euskal Herrian ere.

Ez dirudi gainbeherari buelta eman zaionik.

Berealdiko krisian da ezkerre, egoerari ezin buelta emanda. Hemen historialariok abantaila dugu: iraganari begiratzen diogu. Oso pozik nintzateke liburu hau ez balitz geratuko soilik akademiaren esparruan, eta inspirazio iturri izango balitz hainbat mugimendurentzat. Ez dut esan nahi garai hartakoa koptatu behar denik, baina eztabaidak pizteko behintzat balioko balu, pozik nintzateke. Izan dadila ezkerre berrasmatzeko beste tresna bat. ●